

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

องค์การบริหารส่วนตำบลโพนงาม

อำเภอกุตุชุม จังหวัดยโสธร

คำนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราชการ 2560 มาตรา 57 รัฐต้อง (1) อนุรักษ์ ฟื้นฟู และ ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นและ ของชาติ และจัดให้มีพื้นที่สาธารณะสำหรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุน ให้ประชาชน ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ใช้สิทธิและมีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วยภูมิปัญญาไทย มีความสำคัญอย่างยิ่งช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่นมั่นคง สร้างความภาคภูมิใจและศักดิ์ศรี เกียรติภูมิ แก่คนไทย สามารถปรับประยุกต์หลักธรรมคำสอนทางศาสนาใช้กับชีวิตได้อย่างเหมาะสม สร้างความสมดุลระหว่าง คนกับสังคม และธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน ช่วยเปลี่ยนแปลงปรับปรุงวิถีชีวิต ของคนไทยให้เหมาะสมได้ตามยุค กองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม องค์กรบริหารส่วนตำบลโพนงามได้เล็งเห็นความสำคัญของ ภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงได้สำรวจบุคคลสำคัญของท้องถิ่นเพื่อจัดทำเป็น ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ประชาชนชาวบ้านของตำบลโพนงาม เพื่อเป็นการสืบสานและอนุรักษ์ภูมิ ปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญและมี ประโยชน์ไว้ไม่ให้สูญหายไปจาก ชุมชน และเพื่อการศึกษาค้นคว้าข้อมูลใน ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านต่าง ๆ ต่อไป

กองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
องค์กรบริหารส่วนตำบลโพนงาม

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
ความหมายฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น	1
ด้านเกษตร	9
ด้านหัตถกรรม	11
ด้านศิลปกรรม	15
ด้านแพทย์แผนไทย	16
ด้านอาหาร	17
ตารางฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น	18

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๕๗ (๑) อนุรักษ์ฟื้นฟูและส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นศิลปวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีอันดีงาม ของท้องถิ่นและของชาติและจัดให้มีพื้นที่สาธารณะสำหรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องรวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนให้ ประชาชนชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ใช้สิทธิและมีส่วนร่วมในการดำเนิน การด้วยภูมิปัญญาไทยมี ความสำคัญอย่างยิ่งช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่นมั่นคงสร้างความภาคภูมิใจและ ศักดิ์ศรีเกียรติภูมิแก่คนไทย สามารถปรับประยุกต์หลักธรรมค สอนทางศาสนาใช้กับชีวิตได้อย่าง เหมาะสมสร้างความสมดุลระหว่างคนกับ สังคมและธรรมชาติได้อย่างยั่งยืนช่วยเปลี่ยนแปลงปรับปรุงวิถี ชีวิตของคนไทยให้เหมาะสมได้ตามยุค

กองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม องค์การบริหารส่วนตำบลโพรงาม ได้เล็งเห็น ความสำคัญ ของภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงได้จัดทำโครงการสำรวจฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นปราชญ์ชาวบ้านหรือ ปราชญ์ท้องถิ่นเพื่อให้ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นปราชญ์ชาวบ้านหรือปราชญ์ท้องถิ่นเพื่อสืบสานอนุรักษ์ ภูมิ ปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญและมีประโยชน์ไว้ไม่ให้สูญหายไปจากชุมชนความหมายของภูมิปัญญา ท้องถิ่นภูมิมี ความหมายว่าพื้นชั้นพื้นแพปัญญาหมายความว่าความรอบรู้ความรู้ที่ความฉลาดเกิด แต่ การเรียนและคิดว่ามี ปัญญาหมายถึงพื้นความรู้ความสามารถภูมิปัญญาท้องถิ่นหมายถึงความสามารถ ในการใช้พื้นความรู้สร้างสรรค์ งานเพื่อพัฒนาและดำรงชีวิตของคนในท้องถิ่น

ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิหมายความว่า พื้น ชั้น พื้นแพ

ปัญญา หมายความว่า ความรอบรู้ความรู้ทั่วไป ความฉลาดเกิดแต่การเรียนและคิด

ภูมิปัญญา หมายความว่า พื้นความรู้ความสามารถ

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายความว่า ความสามารถในการใช้พื้นความรู้สร้างสรรคงานเพื่อพัฒนา และดำรงชีวิตของคนในท้องถิ่น

การถ่ายทอดความรู้หรือการสอน หมายความว่า บอกวิชาความรู้ให้แสดงเข้าใจโดยวิธีบอกหรือ ทาให้เห็นเป็นตัวอย่างเพื่อให้รู้ตัว

จากการศึกษาความหมายที่ผู้เชี่ยวชาญนักวิชาการต่าง ๆ ซึ่งครอบคลุมค ว่าเป็นภูมิปัญญา ภูมิ ปัญญาพื้นบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย สามารถรวบรวมได้ดังนี้

๑) ภูมิปัญญาค ว่าเป็นภูมิปัญญาตรงกับค าศัพท์ภาษาอังกฤษว่า Wisdom ซึ่งมีความหมายว่า ความรู้ความสามารถความเชื่อความสามารถทางพฤติกรรมและความสามารถในการแก้ไขปัญหาของ มนุษย์

สรุปได้ว่าภูมิปัญญาหมายถึงความรู้ความคิดความสามารถที่เป็นผลมาจากการใช้ความคิด และ สติปัญญาในการปรับตัวและด ารงชีวิตให้สอดคล้องกับธรรมชาติสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนเป็น กระบวนการที่เกิดขึ้นเรียนรู้และสะสมมาเป็นระยะเวลาอันสามารถใช้หรือปรับเปลี่ยนมาสร้างประโยชน์ และแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตของคนในสังคมภูมิปัญญาอาจเกิดจากประสบการณ์ของกลุ่มชน ใน ชุมชนจากภายนอกชุมชนและ / หรือผลิตใหม่หรือผลิตขึ้นมาก็ได้

๒) ภูมิปัญญาชาวบ้าน (Popular Wisdom) สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนให้ความหมาย ของ ภูมิปัญญาชาวบ้านว่าเป็นความรู้ของชาวบ้านที่สร้างขึ้นจากประสบการณ์และความเฉลียวฉลาดของแต่ละ คนซึ่งได้เรียนรู้จากพ่อแม่ปู่ย่าตายายญาติพี่น้องและผู้ที่มีความรู้ในชุมชนความรู้เหล่านี้เกี่ยวข้องการ

ดำเนินชีวิต เป็นแนวทางหลักเกณฑ์มีวิธีปฏิบัติที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว ความสัมพันธ์กับผู้ ล่วงลับไปแล้วกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์และกับธรรมชาติความรู้ที่สั่งสมมา แต่บรรพบุรุษสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คน อีกรุ่นหนึ่งระหว่างการสืบทอดมีการปรับปรุงประยุกต์และเปลี่ยนแปลงจนอาจเกิดเป็นความรู้ใหม่ตาม สภาพการณ์ทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม สรุปได้ว่าภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึงรากฐานความรู้ของชาวบ้านที่สร้างขึ้นจากประสบการณ์ และความรอบรู้รวมทั้งได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษและที่ได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับ สภาพการณ์ทางแวดล้อมและวัฒนธรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตได้อย่าง เหมาะสม

๓) ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local wisdom) พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๔๖ ได้ให้ความหมายของคำว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้โดยแยกให้ความหมายของคำว่าภูมิปัญญาว่าหมายถึงพื้นความรู้ ความสามารถและคำว่าท้องถิ่นว่าหมายถึงท้องที่ใดท้องที่หนึ่งโดยเฉพาะดังนั้น คำว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นจึง หมายถึงพื้นความรู้ความสามารถของท้องที่ใดท้องที่หนึ่ง

สำนักคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติได้กล่าวไว้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นสะสมขึ้นมาจากประสบการณ์ของชีวิตสังคมและในสภาพสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกันและถ่ายทอดสืบทอดกันมาเป็นวัฒนธรรม การดำเนินงานด้านวัฒนธรรมจึงต้องใช้ปัญญาค้นหาสิ่งที่มีอยู่แล้วฟื้นฟูประยุกต์เสริมสร้างสิ่งใหม่บนรากฐาน สิ่งเก่าที่ค้นพบนั้นนักฟื้นฟูประยุกต์และนักประดิษฐ์คิดค้นทางวัฒนธรรมพื้นบ้านเหล่านี้มีชื่อเรียกในเวลา ต่อมาว่า“ ปราชญ์ชาวบ้าน” หรือ“ ผู้รู้ชาวบ้านและสติปัญญาที่นำมาใช้ในการสร้างสรรค์นี้เรียกว่า“ ภูมิปัญญาชาวบ้าน” หรือ“ ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ศูนย์พัฒนาหลักสูตรกรมวิชาการกล่าวว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้านคือความรู้ ที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตของคนเราผ่านกระบวนการศึกษาสังเกตคิดวิเคราะห์จนเกิดปัญญาและตกผลึก มาเป็นองค์ความรู้ที่ประกอบกันขึ้นมาจากความรู้เฉพาะหลาย ๆ เรื่องความรู้ดังกล่าวไม่ได้แยกย่อยออกมาให้เห็นเป็นศาสตร์เฉพาะสาขาวิชาต่าง ๆ อาจกล่าวได้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้ที่มีอยู่ทั่วไปในสังคมชุมชน และในตัวของผู้รู้เองหากมีการสืบค้นหาเพื่อศึกษาและนำมาใช้ก็จะเป็นที่รู้จักเกิดการยอมรับถ่ายทอดและ พัฒนาไปสู่คนรุ่นใหม่ตามยุคตามสมัยได้

สรุปได้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นหมายถึงองค์ความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมความรู้และประสบการณ์ของคนในชุมชนหรือท้องถิ่นที่มีการถ่ายทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่นจนเป็นวิถีชีวิตมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าและ มีความหมายเป็นอัตลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่นที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิตของคนในท้องถิ่น

๔) ภูมิปัญญาไทย (Thai Wisdom) เป็นผลของประสบการณ์สั่งสมของคนที่เรียนรู้จากปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมปฏิสัมพันธ์ในกลุ่มชนเดียวกันและระหว่างกลุ่มชุมชนหลาย ๆ ชาติพันธุ์รวมไปถึงโลก ทศน์ที่มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติภูมิปัญญาเหล่านี้เคยเอื้ออานวยให้คนไทยแก้ปัญหาได้ ดำรงอยู่และสร้างสรรค์ อารยธรรมของเราเองได้อย่างมีดุลยภาพกับสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะในระดับพื้นฐานหรือระดับชาวบ้านภูมิ ปัญญาในแผ่นดินนี้มีได้เกิดขึ้นเป็นเอกเทศ แต่ส่วนแลกเปลี่ยนแปลงและปรับให้ภูมิปัญญาจากอารยธรรมอื่น ตลอดจนมา

สรุปได้ว่าภูมิปัญญาไทยหมายถึงองค์ความรู้ความสามารถและทักษะของคนไทยในด้านต่าง ๆ ที่เกิดจากการสะสมเลือกสรรและพัฒนาปรับปรุงอย่างมีระเบียบแบบแผนและมีรูปแบบที่เป็นที่ยอมรับและ ได้รับการถ่ายทอดกันมาในสังคมเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตและการอยู่ร่วมกัน

ตารางเปรียบเทียบภูมิปัญญาท้องถิ่นกับภูมิปัญญาไทย

ประเภทภูมิปัญญา	ลักษณะที่เหมือนกัน	ลักษณะที่แตกต่างกัน
ภูมิปัญญาท้องถิ่น	เป็นองค์ความรู้และวิธีการที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหาและการตัดสินใจซึ่งได้สืบ ทอดและ เชื่อมโยงมาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน	เป็นองค์ความรู้และความสามารถ ในระดับบุคคลหรือระดับท้องถิ่นซึ่ง มีขอบเขตจำกัด ในแต่ละท้องถิ่น เช่นภาษาอีสาน ผ้าไหม แกงไตปลา หนังสือ เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน ฯลฯ
ภูมิปัญญาไทย		เป็นองค์ความรู้และความสามารถ โดยส่วนรวมเป็นที่ ยอมรับใน ระดับชาติเช่น ภาษาไทย มวยไทย ดัมย่ำกุง เป็นภูมิปัญญาไทย ฯลฯ

ดังนั้นจึงอาจสรุปได้ว่าภูมิปัญญาเป็นความรู้ความสามารถและวิธีการที่กลุ่มชนได้จากประสบการณ์ ที่สั่งสมไว้ใน การปรับตัวและดำรงชีพในระบบนิเวศหรือสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางสังคมวัฒนธรรมที่ได้มีการพัฒนาสืบสานกันมาภูมิปัญญาชาวบ้านจึงเป็นความรู้ความสามารถและวิธีการปฏิบัติของ ชาวบ้านที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตประจำวันซึ่งได้สืบทอดและเชื่อมโยงมาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันหากวิธีการนั้นเป็นที่ยอมรับของคนในท้องถิ่นและมีการนำไปปฏิบัติกันอย่างแพร่หลาย ชุมชนก็จะเรียกว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” แต่ถ้าได้รับการยอมรับในระดับชาติก็จะขยายกว้างเป็น “ภูมิปัญญาไทย”

จากความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ 6 ประการ

1. มีความเป็นท้องถิ่นที่มีรากฐานอยู่ในชุมชนใดชุมชนหนึ่ง
2. เป็นความรู้ที่ฝังลึกอยู่ในบุคคลที่ใช้ความรู้ นั้น
3. มีการถ่ายทอดผ่านการบอกเล่าและถ่ายทอดทางวัฒนธรรมไม่ค่อยมีการจดบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร
4. เป็นความรู้ที่มาจาก การลงมือทำและประสบการณ์มากกว่าเป็นความรู้จากทฤษฎี
5. มีรากฐานใน โลกทัศน์ทางศาสนาความสำคัญด้านจิตวิญญาณและค่านิยมของชุมชนในสังคม
6. เป็นความมองครวมความสมดุลของร่างกายและจิตวิญญาณและมีความสำคัญในการดำรงชีวิต

ความสำคัญของภูมิปัญญาไทย

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (ม.ป.ป.) ได้กล่าวถึงความสำคัญของภูมิปัญญาไทย พอสรุปได้ดังนี้

๑. ภูมิปัญญาไทยช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่นพระมหากษัตริย์ไทยทรงใช้ภูมิปัญญาในการ สร้างชาติ สร้างความเป็นปึกแผ่นของประเทศมาโดยตลอดตั้งแต่สุโขทัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราชพระองค์ทรง ปกครอง ประชาชนด้วยพระเมตตาแบบพ่อปกครองลูกผู้ใดประสบความเดือดร้อนก็สามารถตีระฆังแจ้งความ เดือดร้อนขอรับพระราชทานความช่วยเหลือทำให้ประชาชนมีความจงรักภักดีต่อพระองค์ต่อรุ่งเรืองให้เป็นปึก แผ่นพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชบรมนาถบพิตรรัชกาลที่ ๙ พระองค์ ทรงใช้

ภูมิปัญญาสร้างคุณประโยชน์แก่ประเทศทางการเมืองภายในประเทศจนรอดพ้นภัยพิบัติหลายครั้งด้านการเกษตรพระองค์ทรงพระราชทานทฤษฎีใหม่ให้แก่พสกนิกรด้านการเกษตรแบบสมดุลและยั่งยืนฟื้นฟูสภาพแวดล้อม ยังความสงบร่มเย็นคืนกลับมายังประชาชน

๒. สร้างความภูมิใจและศักดิ์ศรีเกียรติภูมิคนไทยในอดีตมีความสามารถเป็นที่ปรากฏในประวัติศาสตร์จำนวนมากเป็นที่ยอมรับของนานาชาติอารยประเทศเช่น นายขนมต้มเป็นนักมวยที่มีฝีมือเก่งในการใช้มวยทุกล้วน แม่ไม้มวยไทยสามารถชกมวยไทยจนชนะพม่าได้ถึงเก้าคนสิบคนในคราวเดียวกันซึ่งในปัจจุบันมวยไทยถือเป็นภูมิปัญญาด้านศิลปะการป้องกันตัวชั้นเยี่ยม นอกจากนี้ยังมีภูมิปัญญาด้านอาหารอาหารไทยเป็นอาหารที่มีความหลากหลายในรสชาติทั้งอาหาร คาวหวานปรุงง่ายรสอร่อยถูกปากทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศที่พืชที่ใช้ปรุงอาหารส่วนใหญ่เป็นพืชสมุนไพร ที่หาได้ง่ายในท้องถิ่นและราคาถูกพืชที่ใช้เป็นส่วนประกอบที่เป็นพืชสมุนไพรเช่นตะไคร้ขิงข่ากระชายใบใบ โหระพาใบกะเพรา เป็นต้น

๓. ความสามารถปรับปรุงประยุกต์หลักค สอนทางศาสนาใช้กับวิถีชีวิตได้อย่างเหมาะสมคนไทยยอมรับถือศาสนาพุทธเป็นส่วนใหญ่โดยน าสลัทธิธรรมค สอนทางศาสนามาใช้ในวิถีชีวิตได้อย่าง เหมาะสมท าให้คนไทยเป็นผู้อ่อนน้อมถ่อมตนเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ประนีประนอมรักสงบใจเย็นมีความอดทนให้อภัย สำนึกผิด รังชีวิตอย่างเรียบง่ายปกติสุขท าให้คนในชุมชนพึ่งพากันได้ทั้งหมดนี้สืบเนื่องจากหลักธรรมค สอนพระพุทธานุศาสนานำมาใช้ภูมิปัญญาในการประยุกต์พระพุทธานุศาสนานำวัน

๔. สร้างความสมดุลระหว่างคนกับสังคมและธรรมชาติได้อย่างยั่งยืนภูมิปัญญาไทยมีความ เด่นชัดในการยอมรับนับถือและให้ความสำคัญแก่คนสังคมและธรรมชาติอย่างยิ่งมีเครื่องมือที่ชี้ให้เห็นได้อย่าง ชัดเจนมากมายเช่นประเพณีสิบสองเดือนเป็นการแสดงความเคารพขอพรเป็นวันแห่งครอบครัวเครือญาติพี่น้องได้พบปะกันด้วยความอบอุ่นส่วนประเพณีลอยกระทงคุณค่าอยู่การบูชาและเคารพบุญคุณของน้ำที่หล่อเลี้ยงชีวิตของคนพืชสัตว์ซึ่งใช้น้ำทั้งการบริโภคและอุปโภคในรักษาป่าให้ต้นน้ำลำธารได้ประยุกต์ให้ประเพณี การบวชป่าเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ธรรมชาติสภาพแวดล้อมความอุดมสมบูรณ์แก่ต้นน้ำลำธารพลิกฟื้นกลับคืนมาได้ อาชีพการเกษตรเป็นอาชีพหลักของคนไทยที่ค านึงความสมดุลของคนสังคมและธรรมชาติ แต่ค่อยพอยู่พอกัน เมื่อเหลือกินก็แจกญาติพี่น้องเพื่อนบ้านใกล้เคียงนอกจากนี้ยังน ำไปแลกเปลี่ยนกับสิ่งของอย่างอื่นที่ตนไม่มีเมื่อ เหลือใช้จริง ๆ จึงจะขายอาจกล่าวได้เป็นการเกษตรแบบ“กิน-แจก-แลก-ขายท ำให้คนในสังคมได้ช่วยเหลือ เกื้อกูลแบ่งปันกันเคารพนับถือกันเป็นญาติกันทั้งหมดบ้านจึงอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขมีสัมพันธ์กันแนบแน่น ธรรมชาติไม่ถูกท าลายไปมากเนื่องจากท ำพอกินไม่โลภและท าลายมากเหมือนปัจจุบันถือเป็นภูมิปัญญาที่ สร้างความสมดุลระหว่างคนกับสังคมและธรรมชาติให้อยู่ร่วมกันได้อย่างยั่งยืน

๕. เปลี่ยนแปลงปรับปรุงได้ตามยุคสมัยแม้กาลเวลาจะเปลี่ยนไปอย่างไรความรู้สมัยใหม่จะหลั่งเข้ามา มาก แต่ภูมิปัญญาไทยก็สามารถปรับเปลี่ยนได้เหมาะสมกับยุคสมัยเช่นการรู้จักน ำเครื่องยนต์มาติดตั้งกับเรือ ใส่ใบพัดเป็นหางสามารถวิ่งได้เร็วขึ้นเรียกว่า“ เรือหางยาว” การรู้จักท ำการเกษตรแบบผสมผสานพลิกฟื้น ธรรมชาติให้อุดมสมบูรณ์คืนแทนสภาพป่าที่ถูกตัดท าลายไปการรู้จักใช้ภูมิปัญญาออมเงินสะสมทุนตามแบบ สมัยใหม่ให้สมาชิกกู้ยืมปลดหนี้สินและจัดสวัสดิการแก่สมาชิกจนชุมชนมีความมั่นคงเข้มแข็งสามารถช่วย ตนเองได้หลายร้อยหมู่บ้านทั่วประเทศและการสร้าง“ อุทยาน” ขึ้นเป็นปะการังเทียมให้ปลาอาศัยวางไข่แพร่ พันธุ์และเจริญเติบโตขยายจำนวนมากดั้งเดิมถือเป็นการใช้ภูมิปัญญาปรับปรุงประยุกต์ใช้ได้ตามยุคตามสมัย

ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น

เอกวิทย์ ณ ถลาง ได้แบ่งประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นออกเป็น ๒ ประเภทคือ

1. ภูมิปัญญาหรือความรู้ส่วนที่เรียกว่า “ยาไส้” ซึ่งเป็นความรู้ที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจเรื่องของปาก ท้องเป็นสิ่งที่ถูกคน ำไปแสวงหาผลประโยชน์หรือที่ผู้คน ำเป็นตัวเงินโดยง่ายจึงจ ำเป็นต้องหวงแหนมีการจด ลิขสิทธิ์สิทธิบัตรทางปัญญา

2. ภูมิปัญญาหรือความรู้ส่วนที่เรียกว่า “ยาใจ” ซึ่งความรู้ที่ไม่เป็นพิษเป็นภัยกับใครกลับช่วยให้สังคม มีความเอื้ออาทรเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เพื่อความผาสุกของคนในสังคม

ประกาศร แก้ววรรณ ได้สังเคราะห์ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นออกเป็น ๒ ประเภทดังนี้

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหาภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากสติปัญญา ของชาวบ้านเป็นศักยภาพหรือความสามารถในการแก้ไขปัญหาการด ำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพของ ชาวบ้านให้สอดคล้องเหมาะสมกับบริบทของชุมชนท้องถิ่น

2. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาเป็นองค์ความรู้ความสามารถของชาวบ้านที่คิดค้นสังสมสืบทอด ปรับปรุงพัฒนาเป็นศักยภาพหรือความสามารถในเชิงสร้างสรรค์เป็นการสร้างความรู้ใหม่สร้างปัญญา ตอบสนองความจ ำเป็นความต้องการของชุมชนท้องถิ่นตามสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอต่อการพัฒนา ประเทศโดยรวมท ำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและมั่นคง การจำแนกตามแหล่งถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นได้

จำแนกภูมิปัญญาท้องถิ่นตามแหล่งถ่ายทอด ภูมิปัญญาท้องถิ่นออกเป็น ๓ ประเภทดังนี้

๑. ภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทบุคคล กลุ่มบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีความรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งบุคคลที่ ท ำหน้าที่เป็นผู้ ำในเรื่องพิธีกรรมสำคัญของท้องถิ่นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติการประดิษฐ์ และการเกษตรกรรมโดยบุคคลที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นอาจเป็นผู้ริเริ่มหรือเป็นผู้สืบทอดภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่น เช่นครูภูมิปัญญาหรือปราชญ์ชาวบ้านพระภิกษุผู้ ำชุมชนผู้รู้พ่อเฒ่าแม่เฒ่า ฯลฯ

2. ภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทสถานที่ ครอบคลุมสถานที่ที่มีความสำคัญกับท้องถิ่นในด้านประวัติศาสตร์ศาสนาพิธีกรรมสถานที่ทางธรรมชาติสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแหล่งเพาะปลูกตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงทั้งที่เป็นบุคคลหน่วยราชการ และองค์กรเอกชน

๓. ภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทวัสดุอุปกรณ์ครอบคลุมวัสดุอุปกรณ์ที่ท ำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ในรูปแบบของสื่อสิ่งพิมพ์สื่อของจริงและของจำลองที่ใช้ ำเสนอความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นภูมิปัญญา ท้องถิ่นมีมากมายหลายแขนง แต่มักจะถูกมองว่าล้าหลังคนบางกลุ่มจึงไม่ค่อยให้ความนิยมและสืบสานกันมาก นักส่วนใหญ่แล้วภูมิปัญญาท้องถิ่นมักสืบทอดบอกเล่ากันเป็นการภายในเช่นสูตรท ำอาหารหรือด ำรับตำราต่าง ท ำให้ไม่เป็นที่รับรู้กันโดยทั่วไปอาจจำแนกภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็น ๑๐ ลักษณะได้ดังนี้

๑. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับความเชื่อและศาสนาภูมิปัญญา ประเภทนี้จะมีลักษณะแตกต่างกัน ไปในแต่ละท้องถิ่นเนื่องจากมีพื้นฐานทางความเชื่อในศาสนาที่แตกต่างกันสำหรับภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยซึ่ง เกี่ยวกับความเชื่อในพระพุทธศาสนาเป็นหลักนั้น ได้มีส่วนสร้างสรรค์สังคมโดยการผสมผสานกับความเชื่อ ดั้งเดิมจนกลายเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละท้องถิ่น

๒. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับประเพณีและพิธีกรรม เนื่องจากประเพณีและพิธีกรรมเป็นสิ่งที่ดีงาม ที่คนไทยในท้องถิ่นสร้างขึ้นมาโดยเฉพาะเป็นการเพิ่มขวัญก ลังใจในสังคมภูมิปัญญาประเภทนี้จึงมีความสำคัญ ต่อการด ำเนินชีวิตในสังคมเป็นอย่างมากดังจะเห็นได้จากประเพณีและพิธีกรรมที่สำคัญ ๆ ในประเทศไทยล้วน เกี่ยวข้องกับการด ำเนินชีวิตของคนในสังคมแทบทั้งสิ้น

๓. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับศิลปะพื้นบ้าน เป็นการสร้างสรรค์งานศิลปะประเภทต่าง ๆ โดยการ น าทรัพยากรที่มีอยู่มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจ าวนหลังจากนั้นได้สืบทอดการพัฒนาอย่างไม่ขาดสายกลายเป็น ศิลปะที่มีลักษณะที่มีคุณค่าเฉพาะถิ่น

๔. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับอาหารและผักพื้นบ้าน นอกจากมนุษย์จะน าอาหารมาบริโภค เพื่อ ความอร่อยแล้วมนุษย์ยังได้น าเทคนิคการถนอมอาหารและการปรุงอาหารมาใช้เพื่อให้อาหารที่มี มากเกิน ความต้องการสามารถเก็บไว้บริโภคได้เป็นเวลานานซึ่งถือว่าเป็นภูมิปัญญาอีกประเภทหนึ่ง ที่ สำคัญต่อการ ด ารงชีวิตนอกจากนี้ยังนำผักพื้นบ้านชนิดต่าง ๆ มาบริโภคได้อีกด้วย

๕. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับการละเล่นพื้นบ้าน การละเล่นถือว่าเป็นการเวทนคลายโดยเฉพาะ ใน วยเด็กซึ่งชอบความสนุกสนานเพลิดเพลินภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยส่วนใหญ่จะใช้อยู่ปรกติใน การละเล่นที่ ประดิษฐ์มาจากธรรมชาติซึ่งแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติและรู้จักปรับตัวให้ เข้ากับ สภาพแวดล้อมอย่างกลมกลืน

6. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม ประเทศไทยมีวัฒนธรรมที่หลากหลายซึ่งเกิดจาก การ สร้างสรรค์ของแต่ละภาคเราสามารถพบหลักฐานจากร่องรอยของศิลปวัฒนธรรมที่ปรากฏกระจาย ตัวอยู่ กระจายตัวอยู่ทั่วไปเช่นสถาปัตยกรรมประติมากรรมจิตรกรรมเป็นต้นซึ่งแสดงให้เห็นถึงเทคนิค ความคิดความ ของบรรพชนได้เป็นอย่างดี

7. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับเพลงพื้นบ้านภูมิปัญญา ประเภทนี้ส่วนมากจะแสดงออกถึงความ สนุกสนานและยังเป็นคติสอนใจสำหรับคนในสังคมซึ่งมีส่วนแตกต่างกันออกไปตามโลกทัศน์ของคนใน ภาค ต่างๆ

8. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับสมุนไพรและต ารายาพื้นบ้านภูมิปัญญา ประเภทนี้เกิดจากการ สั่ง สมประสพการณ์ของคนในอดีตและถ่ายทอดให้กับคนรุ่นหลังถือว่ามีความสำคัญเป็นอย่างมากเพราะ ถือว่าเป็น บั๊จจัยซึ่งมีความจ าจ เป็นสำหรับมนุษย์หากได้รับการพัฒนาและส่งเสริมการวิจัยประโยชน์ทาง เศรษฐกิจและ สังคมในอนาคตได้

9. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับประติมากรรมและหัตถกรรมพื้นบ้าน เทคโนโลยีและสิ่งของ เครื่องใช้ ต่าง ๆ ที่เกิดจากภูมิปัญญาของคนไทยในแต่ละภาคนั้นถือเป็นประติมากรรมและหัตถกรรมชั้น เยี่ยมซึ่งปัจจุบัน ยังไม่ได้รับความสนใจในการพัฒนาและส่งเสริมภูมิปัญญาประเภทนี้เท่าที่ควรหากมี การเรียนรู้และสืบทอด ความคิดเกี่ยวกับการประติมากรรมและหัตถกรรมให้แก่เยาวชนจะเป็นการรักษา ภูมิปัญญาของบรรพชนได้อีก ทางหนึ่ง

๑๐. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิตตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติเนื่องจากไทยมี อาชีพที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรมโดยเฉพาะการทำนาทำไร่จึงทำให้เกิดภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับความเชื่อ และ พิธีกรรมในการด ารงชีวิตเพื่อแก้ปัญหาหรืออ่อนนออนให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ในการเพาะปลูกและ เพื่อเพิ่ม ผลิตผลทางการเกษตรดังจะเห็นได้จากพิธีกรรมเกี่ยวกับเกษตรกรรมทั่วทุกภูมิภาคของไทย คณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ (๒๕๔๑) ได้แบ่งสาขาหรือประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ ๑๓ สาขา ดังนี้

๑. สาขาเกษตรกรรม หมายถึงความสามารถในการผสมผสานองค์ความรู้ทักษะและเทคนิคด้าน การเกษตรกับเทคโนโลยีโดยการพัฒนาบนพื้นฐานคุณค่าดั้งเดิมซึ่งคนสามารถพึ่งพาตนเองในภาวการณ์ ต่าง ๆ ได้เช่นการท ากเกษตรแบบผสมผสานการแก้ปัญหาด้านการตลาดการแก้ปัญหาด้านการผลิตการ แก้ไขโรคและ แมลงและการรู้จักปรับใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการเกษตรเป็นต้น

2. สาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม (ด้านการผลิตและการบริโภค) หมายถึงการรู้จักประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการแปรรูปผลผลิตเพื่อชะลอการนำเข้าตลาดเพื่อแก้ปัญหาด้านการบริโภคอย่างปลอดภัยประหยัดและเป็นธรรมอันเป็นกระบวนการให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้ตลอด ทั้งการผลิตและการจัดจำหน่ายผลผลิตทางหัตถกรรมเช่นการรวมกลุ่มของกลุ่มโรงงานยางพารา กลุ่มโรงสีกลุ่ม หัตถกรรม เป็นต้น

3. สาขาการแพทย์ไทย หมายถึงความสามารถในการจัดการป้องกันและรักษาสุขภาพของคนในชุมชนโดยเน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองทางด้านสุขภาพและอนามัยได้

4. สาขาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม หมายถึงความสามารถเกี่ยวกับจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งอนุรักษ์การพัฒนาและใช้ประโยชน์จากคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน

5. สาขากองทุนธุรกิจชุมชน หมายถึงการจัดการด้านสมทบและบริการกองทุนในการประกันคุณภาพ ชีวิตของคนให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม

6. สาขาศิลปกรรม หมายถึงผู้ที่มีความรู้ความสามารถประสบการณ์มีผลงานโดดเด่นเรื่องต่อไปนี้

6.1 ด้านจิตรกรรม คือการวาดภาพฝาผนังการเขียนภาพลงผ้าหน้าผากการสักลาย ฯลฯ

6.2 ด้านประติมากรรมคือผู้มีความรู้ความสามารถมีประสบการณ์และมีฝีมือในการปั้นแกะสลัก การหล่อเช่นหล่อพระพุทธรูปปั้นโถงสลักลวดลายประดับต้นเทียนสิ่งก่อสร้าง ฯลฯ

6.3 ด้านสถาปัตยกรรมคือผู้ที่มีความรู้ความสามารถประสบการณ์เรื่องการก่อสร้างอาคาร บ้านเรือน โบสถ์ศาลาศาลพระภูมิ ฯลฯ

6.4 ด้านหัตถกรรม (งานช่างฝีมือ) คือผู้ที่มีความรู้ความสามารถมีผลงานในสิ่งทอ งามมือเช่นเครื่องจักสาน

6.5 ด้านงานประดิษฐ์คือผู้ที่มีความรู้ความสามารถมีประสบการณ์ด้านการจัดทำผลงานเลียนแบบ ธรรมชาติเช่นการประดิษฐ์ดอกไม้บายศรีการแต่งลวดลายบนแผ่นผ้า ฯลฯ

6.6 ด้านดนตรีนาฏศิลป์และการเล่นพื้นบ้าน คือผู้ที่มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ด้านการ เล่นดนตรีการขับสากการฟ้อน การคิดวิธีการเล่นพื้นบ้านหมอลำ การเล่นลิเก

๗. สาขาการจัดการองค์กร หมายถึงความสามารถในการบริหารจัดการ ๑) เนื้องานขององค์กรชุมชน ต่าง ๆ ให้สามารถพัฒนาและบริหารองค์กรของตนเองได้ตามบทบาทหน้าที่ขององค์กรเช่นการจัดการองค์กร ของกลุ่มแม่บ้าน เป็นต้น

8. สาขาภาษาและวรรณกรรมหมายถึงความสามารถในการผลิตผลงานเกี่ยวกับภาษาทั้งภาษาถิ่น ภาษาโบราณภาษาไทยและการใช้ภาษาตลอดทั้งด้านวรรณกรรมทุกประเภท

9. สาขาศาสนาและประเพณีหมายถึงความสามารถในการประยุกต์และปรับใช้หลักธรรมค าสอนทาง ศาสนาความเชื่อและประเพณีดั้งเดิมที่เหมาะสมต่อการประพฤติปฏิบัติให้บังเกิดผลดีต่อบุคคล และสิ่งแวดล้อม เช่นการถ่ายทอดหลักธรรมทางศาสนาการบวชป่าการประยุกต์ประเพณีบุญประเพณี ข้าว เป็นต้น

10. สาขากองทุนและสวัสดิการหมายถึงการจัดการด้านสมทบและบริการกองทุนในการประกันคุณภาพชีวิตของคนให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม

๑๑. สาขาการศึกษาหมายถึงความสามารถการถ่ายทอดการอบรมเลี้ยงดูการบ่มเพาะการสั่งสอน การสร้างสื่อและอุปกรณ์การวัดความสำเร็จ

ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตำบลโพรงาม อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร

ด้านการเกษตรกรรม

ชื่อ นางวิไล แสงพล ที่อยู่ 21 หมู่ที่ 12 บ้านคำไหล ตำบลโพรงาม อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร

ทำเกษตรแบบผสมผสานไม่มีคำจำกัดความ เพราะสามารถแตกแขนงออกได้หลายแบบ ไม่มี การเจาะจงชนิดของพืชที่สามารถปลูกแต่การทำเกษตรแบบผสมผสานนั้นนี้ ภายในแปลงปลูกควรมี พืชพันธุ์นานาชนิด มีความร่มรื่น เย็นสบาย เพื่อให้ พืชหลายชนิดมีการเอื้อเฟื้อต่อกันได้มากที่สุดโดย ส่วนใหญ่แล้วพืชพันธุ์ที่พบภายในสวน มีทั้งไม้ผล ไม้ยืนต้น พืชผักสมุนไพร ผัก พืชบ้าน ผักป่า ผักสวน คราว และอื่นๆ ที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ทุกอย่าง รวมทั้ง แปลงดอกไม้ แปลงข้าว การเลี้ยงปลาใน นาข้าว การเพาะพันธุ์ปลา หนองปลา เรียกได้ว่าเป็นการผสมผสานทุกสิ่งทุกอย่าง ในพื้นที่จำกัด 1-2 ไร่ ได้อย่างลงตัว และที่สำคัญ สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

ด้านการเกษตรกรรม เกษตรอินทรีย์

ชื่อ นาย นาย จันทรงาม ที่อยู่ 62 หมู่ที่ 12 บ้านคำไหล ตำบลโพรงาม อำเภอกุดชุม
จังหวัดยโสธร

การเกษตรที่มีการเพาะปลูกพืชหรือ การเลี้ยงสัตว์ต่างๆ ชนิดอยู่ในพื้นที่เดียวกันภายใต้การ
เกื้อกูล ประโยชน์ต่อกันและกันอย่างมีประสิทธิภาพ สูงสุด โดยอาศัยหลักการอยู่ร่วมกันระหว่างพืช สัตว์
และสิ่งแวดล้อม การอยู่ร่วมกันอาจจะอยู่ในรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างพืชกับพืช พืชกับสัตว์ หรือสัตว์
กับสัตว์ก็ได้ ระบบการเกษตรผสมผสานจะประสบผลสำเร็จได้จะต้องมีการวางรูปแบบและดำเนินการ
โดยให้ความสำคัญต่อกิจกรรมแต่ละชนิดอย่างเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมโครงการระบบส่งเสริม
การเกษตร

ด้านการแพทย์ไทย หนองแผนไทย

ชื่อ นางสาวดอกไม้ แสงพล อยู่บ้านเลขที่ 213 หมู่ที่ 10 ตำบลโพหนอง อำเภอกุดชุม จังหวัด
ยโสธร

การนวดไทยเป็นทั้งศาสตร์และศิลปะที่มีมาแต่โบราณ เกิดจากสัญชาตญาณเบื้องต้นของการอยู่รอด เมื่อมีอาการปวด เมื่อยหรือเจ็บป่วยตนเองหรือผู้ที่อยู่ใกล้เคียงมักจะลูบไล้บิบนวดบริเวณดังกล่าว ทำให้อาการปวดเมื่อยลดลง เริ่มแรก ๆ ก็เป็นไป โดยมีได้ตั้งใจ ต่อมาเริ่มสังเกตเห็นผลของการบิบนวด ในบางจุด หรือบางวิธีที่ได้ผลจึงเก็บไว้เป็นประสบการณ์ และกลายเป็น ความรู้ที่สืบทอดกันต่อ ๆ มา จากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง ความรู้ที่ได้จึงสะสมจากลักษณะง่าย ๆ ไปสู่ความสลับซับซ้อน จน สามารถสร้างเป็นทฤษฎีการนวด จึงกลายมาเป็นศาสตร์แขนงหนึ่งที่มีบทบาทบำบัดรักษาอาการและโรค บางอย่าง

ด้านการแพทย์ไทย การใช้สมุนไพรรักษาโรค

ชื่อ นายธงชัย ทองเฟื่อง อยู่บ้านเลขที่ 1 หมู่ที่ 10 ตำบลโพรงาม อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร

การใช้สมุนไพรรักษาโรคเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ที่สืบทอดมาแต่โบราณกาล เกิดจากสัญชาตญาณและการสังเกตของมนุษย์ในการพยายามเอาตัวรอดจากการเจ็บป่วย เมื่อยามที่ร่างกายเกิดความไม่สมดุลหรือมีโรคภัยมาเบียดเบียน มนุษย์ในสมัยก่อนได้เริ่มเรียนรู้จากการทดลองนำพืชพรรณที่อยู่ใกล้ตัว ทั้งราก ใบ ดอก และเปลือกไม้ มาประกอบการรักษาตามอาการที่ปรากฏจากก้าวแรกที่เริ่มจากการสังเกตผลที่เกิดขึ้นเล็กๆ น้อยๆ ได้สั่งสมกลายเป็นประสบการณ์ที่สืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น จากความรู้ที่ดูเรียบง่ายค่อยๆ พัฒนาสู่ความซับซ้อนและเป็นระบบ จนสามารถจำแนกสรรพคุณและตั้งเป็นตำรับยาที่แม่นยำ ศาสตร์แห่งสมุนไพรจึงไม่ได้เป็นเพียงการนำพืชมาใช้รักษาโรคเท่านั้น แต่ยังเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สะท้อนถึงความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในธรรมชาติและ การปรับตัวของมนุษย์ให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม เพื่อนำมาซึ่งการบำบัดรักษาและเสริมสร้างสุขภาพให้แข็งแรงอย่างยั่งยืน

ด้านหัตถกรรม งานจักสาน

ชื่อ นางอรุณ เด็กแสงพล อยู่บ้านเลขที่ 47 หมู่ที่ 6 ต.โพหนองม อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร

งานจักสานเป็นงานศิลปหัตถกรรมอันทรงคุณค่าที่ผูกพันกับวิถีชีวิตไทยมาอย่างช้านาน เกิดจากภูมิปัญญาที่ชาญฉลาดในการหยิบยืมบัววัสดุธรรมชาติใกล้ตัว ไม่ว่าจะเป็นไม้ไผ่ หวาย กก หรือใบลาน มาสร้างสรรค์เป็นเครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน เริ่มต้นจากความต้องการพื้นฐานในการจัดเก็บและบรรจุสิ่งของ สู่การสังเกตและเรียนรู้วิธีการสอดประสานเส้นใยให้เกิดความแข็งแรงและทนทานจากลวดลายที่เรียบง่ายและเน้นประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก ได้รับการขัดเกลาและพัฒนาผ่านประสบการณ์ที่สั่งสมมาอย่างยาวนาน จนเกิดเป็นลวดลายที่ซับซ้อนและมีความประณีตงดงามแตกต่างกันไปตามเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น ศาสตร์แห่งการจักสานจึงไม่ใช่เพียงแค่การสร้างภาชนะ แต่คือการถ่ายทอดจิตวิญญาณ ความอดทน และความละเอียดอ่อนจากมือสู่มือ จากรุ่นสู่รุ่น กลายเป็นมรดกทางภูมิปัญญาที่สะท้อนถึงความสัมพันธ์อันเกื้อกูลกันระหว่างมนุษย์และธรรมชาติอย่างลึกซึ้ง

ด้านหัตถกรรม งานทอผ้าด้วยมือ

ชื่อ นางบุญมี หลายเครือ อยู่บ้านเลขที่ 195 หมู่ที่ 17 ต.โพหนอง อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร

การทอผ้ามัดหมี่ถือเป็นยอดแห่งศาสตร์และศิลป์ที่สะท้อนถึงความเพียรพยายามของบรรพบุรุษไทยมาอย่างยาวนาน เกิดจากจินตนาการและการสั่งสมประสบการณ์ในการสร้างลวดลายลงบนผืนผ้าด้วยเทคนิคการ "มัด" และ "ย้อม" ที่ซับซ้อน เริ่มต้นจากการนำเส้นใยธรรมชาติมาจัดเรียงอย่างมีจังหวะ ก่อนจะบรรจุมัดลายด้วยความแม่นยำ เพื่อสร้างพื้นที่สีสนที่แตกต่างกันไปตามการออกแบบ โดยอาศัยความรู้เรื่องสีธรรมชาติและ การคัดสรรวัสดุที่หาได้จากท้องถิ่น จากความเรียบง่ายของลายพื้นบ้านที่เน้นวิถีชีวิตและธรรมชาติรอบตัว ได้ถูกถักทอและขัดเกลาก่อนกลายเป็นลวดลายที่วิจิตรบรรจง และมีความหมายอันเป็นมงคล ศาสตร์แห่งการทอผ้ามัดหมี่จึงไม่ได้เป็นเพียงแค่เครื่องนุ่งห่ม แต่คือการถ่ายทอดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและความละเอียดอ่อนของช่างทอที่สืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น จากมือหนึ่งสู่มือหนึ่ง กลายเป็นมรดกทางภูมิปัญญาอันล้ำค่าที่แสดงถึงความผูกพันอันแน่นแฟ้นระหว่างวิถีชีวิตและศิลปะบนผืนผ้าอย่างแท้จริง

ด้านอุตสาหกรรม การแปรรูปไม้ (ฟิมทอเสื่อ)

ชื่อ นายบุญมา ศรีจันทร์ อยู่บ้านเลขที่ 175 หมู่ที่ 10 ต.โพนงาม อําเภอกุดชุม จังหวัด
ยโสธร

หัตถกรรมเครื่องจักสานเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนที่สำคัญยิ่งต่อการดำรงชีวิตตั้งแต่อดีต
ตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึง ปัจจุบัน หัตถกรรมเครื่องจักสานเป็นตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นภูมิปัญญาอัน
เฉลียวฉลาดของคนในท้องถิ่น ที่ใช้ภูมิปัญญา สามารถนำสิ่งที่มีอยู่ในชุมชนมาประยุกต์ทำเป็นเครื่องมือ
เครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งมีประโยชน์ในการดำรงชีวิต จะเห็นได้ว่าหัตถกรรมเครื่องจักสานมีมานาน
แล้วและได้มีการพัฒนามาตลอดเวลาโดยอาศัยการถ่ายทอดความรู้หนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง การดำรงชีวิต
ประจำวันของชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ได้เอาความรู้หนังสือมาเกี่ยวข้อง การเรียนรู้ ต่างๆ อาศัยวิธีการฝึกหัด
และบอกเล่าซึ่งไม่เป็นระบบในการบันทึก สะท้อนให้เห็นการเรียนรู้ ความรู้ที่สะสมที่สืบทอดกันมา จาก
อดีตมาถึงปัจจุบันหรือที่เรียกกันว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนั้นกระบวนการถ่ายทอดความรู้จึงมีความสำคัญ
อย่างยิ่งที่ทำภูมิปัญญา ท้องถิ่นนั้นคงอยู่ต่อเนื่องและยั่งยืน

ด้านภาษาและวรรณกรรม

ชื่อนายชู ทองเฟื่อง อยู่บ้านเลขที่ 125 หมู่ 17 ต.โพนงาม อ.กุดชุม จ.ยโสธร

มาจากสืบทอดมาจากบรรพบุรุษโดยที่ได้รับการบวชเรียน และเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ได้ฝึกการสวดมนต์ รวมไปถึง การสวดคำถาภาษาบาลี ติดตามการทำขวัญสะเดาะเคราะห์ บัดเป่าสิ่งอัปมงคล และช่วยให้จิตใจของผู้ที่เคราะห์มองจำอุปสรรค ต่างๆ ดีขึ้น โดยต้องใช้คาถาที่ร่ำเรียนมา ท่องบทสวดพิธี ศึกษาพิธีกรรม มาตลอด จนปัจจุบัน

ด้านอื่น ๆ ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านความเชื่อ

ชื่อนายจำลอง สมภักดี อยู่บ้านเลขที่ 12 หมู่ 14 ต.โพนงาม อ.กุดชุม จ.ยโสธร

การสะเดาะเคราะห์เป็นพิธีกรรมทางความเชื่อที่อยู่คู่กับวิถีชีวิตไทยมาทุกยุคสมัย เกิดจาก กุศโลบายอันชาญฉลาดของบรรพบุรุษในการสร้างขวัญและกำลังใจให้กับผู้คน เมื่อยามที่ชีวิตต้องเผชิญ กับอุปสรรค ความทุกข์ใจ หรือการเปลี่ยนแปลงของโชคชะตาที่อยากหลีกเลี่ยง มนุษย์จึงได้เริ่มเรียนรู้ที่จะสร้างพิธีกรรมเพื่อเป็นทางออกในการผ่อนหนักเป็นเบา โดยอาศัยการเชื่อมโยงระหว่างศรัทธา ธรรมชาติ และเครื่องประกอบพิธีกรรมที่มีความหมายอันเป็นมงคล จากความเชื่อเบื้องต้นเรื่องเกณฑ์ ชะตาและการสงเคราะห์ดวงเมือง ได้ถูกขัดเกลาและถ่ายทอดผ่านประสบการณ์ของครูบาอาจารย์จน กลายเป็นระเบียบปฏิบัติที่เคร่งครัด ทั้งการสวดมนต์พระคาถา การตักบาตร หรือการปล่อยสรรพสัตว์เพื่อ เป็นการให้ทาน ศาสตร์แห่งการสะเดาะเคราะห์จึงไม่ได้เป็นเพียงการปิดเป่าสิ่งไม่ดีออกไปเท่านั้น แต่คือ กระบวนการทางจิตวิทยาที่ช่วยให้มนุษย์หยุดทบทวนตนเอง สร้างสติ และเริ่มต้นชีวิตใหม่ด้วยความหวัง อันเต็มเปี่ยม กลายเป็นมรดกทางจิตวิญญาณที่ช่วยประคับประคองใจผู้คนให้ก้าวข้ามผ่านช่วงเวลา ที่ยากลำบากได้อย่างมั่นคง

